

ניחוח קטורת הסיגריה העברית

גבריאל צפרוני

מובן, שהציבור הרחיב נזקק לפנייה מסורתית, והמודעות שהופיעו על לוחות המודעות בתל אביב בישרו: "מי לה' אלינו! עשנו (חס ושלום לא בשבת) הסיגריות המהוללות הכשרות לפסח של מוזס־וסקביץ". מספרו השיבה בסיגריה משלה, "תמר", ובעתונות הופיעו מודעות ענק להסברת השם המקראי, בהבטחה נאמנה שאילו היה בחצר מלכותו של דוד מלאי מספיק של סיגריות מספרו, תמר היתה משיבה אהבה לאמנון והטרגדיה היתה נמנעת.

ומי אישר לסיגריות את השמות? לא ייאמן, אך היה זה ועד הלשון. בעוד שחברת מספרו נטתה באורח טבעי לשמות בעלי משמעות יהודית־ערבית, כמו "לטיף" ו"אמיר", שיש בהם משום פזילה לשוק הערבי, וסקביץ ומוזס שבשנות ה־30 היו ל"דובק" (ובכך הניצחו את שמו של טבק תורכי מעולה) ידעו שכוחם בזיקת הסיגריות לשפה העברית. אגב, לא רק שמות של סיגריות אישר ועד הלשון, אלא גם מילים כמו בדל סיגריה וזנב סיגריה.

הפירסומאי המוביל בשנות ה־20 היה בנימין לבינסון שאימפריית הפירסום שלו השתרעה על שני חדרים ברחוב יפו בירושלים. הוא זה שפירסם באותן שנים את סוכני המכונות — ערבים כולם, ואת יצרני הסיגריות. אולם לקראת סוף העשור הוא נושל מפלח שוק זה, כאשר האחים מספרו ומוזס־וסקביץ הקימו מחלקת פירסום עצמית.

בעקבות מספרו ומוזס־וסקביץ הלכו שני בתי החרושת הגדולים שנועדו בעיקר לשוק הערבי: חברת קרמן־דיק־סלטי בחיפה, שבעליה שלטו בשוק הערבי גם בסוריה ובלבנון, ומשנת 1930 בית החרושת לסיגריות של האחים סנסור מבית לחם. הם פירסמו בעיקר בעתונות הערבית, אך מודעותיהם לא הגיעו לממדים הגדולים של מספרו ומוזס־וסקביץ.

בעוד שלמעשנים היהודיים נועדו שמות מהמקורות ועד לשירי ביאליק, הפגינו היצרנים הערבים תחכום מודרני יותר. הסיגריה "בלאדי" (מולדת) לוותה בסיסמה: "נחשו מדוע ניצח ג'וזף פשה את נפוליון הגדול בעכו? נפוליון לא עישן סיגריות בלאדי". האחים סנסור, שהביאו איתם מונוצואלה, שם עשו את הונם, אחיין שלמד פירסום בארצות הברית, פזלו אל המעשנים היהודיים ופירסמו כתובות באוטובוסים: "המדע של היום, הטכניקה של מחר! סיגריית סנסור היא מחרתיים! בוא אלינו".

באותם ימים הלכו האחים מספרו בעקבותיו של בן יהודה שקרא:

פירסומת מסחרית קנתה לה מקום מימיהם הראשונים של ה"לכנון" וה"חבצלת" שהחלו להופיע בירושלים במחצית המאה הקודמת. פירסום לסיגריות היה בחזקת חידוש מסעיר, שהחל ב"דאר היום" של איתמר בן אבי, שראשית הופעתו ב־1919. בעקבותיו הלכו יתר העתונים והשבועונים, שמקצתם התנזרו תחילה מפירסום, שהיה מוקצה מחמת מיסחור. השינוי חל משום שעורכיהם ומנהליהם הכירו בכך שהסיגריות הן מפרנסיהן החומריים ומניעות את חלומותיהם האידיאולוגיים.

אם נלך אל הפירסום לסיגריות במחצית הראשונה של שנות ה־30, נמצא את "האחים מספרו" (או כפי שכתבו באותה עת — מִסְפִּירו) ואת מתחריהם העקשניים, "מוזס־וסקביץ", שטענו שהם "יצירה עברית למהדרין" בעוד שמספרו, בעלי המוניטין המזרח־תיכוניים, מצריים־יהודים־אנגליים, השתבחו ב"סיגריה עברית למופת ולתפארת בהידור מעולה". המודעות היו לא רק תמימות להרהיב, אלא גם מצבת זכרון לפתיון על חכה מסחרית, שעליה עלה היישוב אשר בקושי הגיע למאה ושישים אלף נפש.

בימינו נפלה הסיגריה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, אבל לפי הסטטיסטיקה היא עדיין מולכת במחתרת, ושמותיה מבטאים את מירב ההתבוללות הלשונית. אז, ברוב תמימותנו, היתה הסיגריה לא רק "תוצרת ידיים עבריות"; גם שמה היה עברי טהור.

הסיגריה המובילה בסוף שנות ה־20 היתה "אמיר" — היא גם היתה היקרה ביותר. היא נועדה לבעלי יכולת ועלתה 40 מיל מצרי (שכר עבודה של פועל, ליום, היה 100־150 מיל). בנובמבר 1927, כאשר נפרדנו מהלירה המצרית ושלטון המנדאט העניק לנו את הלירה הארץ ישראלית (לא"י), לא היה היישוב יכול לכלוא שמחתו למראה האותיות העבריות על השטרות והמטבעות. חברת מספרו הצטרפה לשמחה והודיעה: מהיום עד להודעה חדשה תושבי הארץ שולחים לקרוביהם בחוץ לארץ לא רק תפוחי זהב של יפו ויין ארץ ישראל, אלא גם "אמיר" באריות נפלאה ובתוכה מטבע בשלוש השפות הרשמיות וכול עליו תמונת קבר רחל — להנעים לקרובים ובני משפחה את התג. חברת מוזס־וסקביץ מיהרה להדביק את מספרו בהודעה משלה: "הסיגריה גליל, ברכת השמחה הגדולה מארצנו לתפוצות הגולה. בלית עשר תמונות מהגליל המתעורר לחיים חדשים, קבר האר"י בצפת ומצבת טרומפלדור בתל חי וים כנרת הנצחי, עם מפעלות רוטנברג על הירדן בנהרס".

בריאותנו. אולם כל ייחשב לנו לחטא כל יכופר אם נזכיר שלסיגריה היה תפקיד חשוב בקורות העתונות, האמנות והתרבות בארץ בימי "המדינה שבדרך".

**העסק כתמר יפרח
כארז בלבנון ישגה**

אם תפרסם
את מודעותיך
ע - ל - י - ד - י

**שרות הפרסום
של
בנימין לוינסון**

**Benjamin Lewensohn's
Advertising Service**

Reaches all classes of the public
in Palestine and Syria. Puts pro-
ducers in touch with consumers.
Fulfills market requirements and
satisfies his clients. Creates per-
manent publicity value.

Write for further particulars:
BENJAMIN LEWENSOHN, P. O. B. 703, JERUSALEM

שרות הפרסום של בנימין לוינסון
מקשרת את היצרנים עם הצרכנים.
מגיע לכל חוגי האוכלוסים של א"י וסוריה.
ממלא את דרישות השוק ומסיק את רצון הלקוחות.
המוצעות יוצרות ערך פרסומי מתמיד.

למנות בדבר פרטים
לבנימין לוינסון
מבתי דאר 703 ירושלים

הפירסומאי של הסיגריות - בנימין לוינסון. גם אצלו, כמו בפירסומי הסיגריות, היה שימוש במקורות

"דבר עברית והבראת". סיטמתם היתה: עשן מספרו והבראת! באוטובוסים של חברת "המעביר" אמרו הפרסומות "עשן דובר יפה לריאותיך הקוראות אלינו בעברית צחה אסתא. זו הסיגריה, שלא תמוש משפתותיך כשפה העברית החיה בפיותינו".

עינינו הרואות, שלסיגריה היה חלק לא רק בהרעלת האווירה לפי הבנת ימינו, אלא היתה לה גם השפעה חיובית על לשוננו. יתר על כן, הסיגריה השפיעה על החיים בכלל. סופרים, אמנים וציירים תרמו את חלקם לפירסום סיגריות - אם במישרין ואם בעקיפין. לעתים עורר הדבר סערה, כמו באחת ממועצות ההסתדרות. הדבר היה בעקבות מודעה של צייר, מנאמני ארץ ישראל העובדת, שצייר חלוצה בקוקו וטרפן מעשנת סיגריה "גליל" ומפיה מתמלטות המילים: "מי יבנה הגליל, אנו מעשני הגליל". עדה פישמן (לימים מימון) תבעה להוקיע את האמן, שהוא חבר ההסתדרות ולמרות זאת הופך חלוצה לעסק מסחרי.

אפילו היסטוריה, גיאוגרפיה וספרות לימדו באמצעות הסיגריות. הא כיצד? חברת מספרו הכניסה לחפיטות הסיגריות שלה קלפים מאויירים, שהביאו סיפורים נבחרים מההיסטוריה העולמית, לרוב בהקשר לארץ ישראל. הקלפים נקראו "טובלרים" ומורים נהגו להמליץ עליהם באוזני תלמידיהם, שכן בדרך זו קלטו הילדים ידע מגוון.

כיוון שהקלפים הודפסו באנגליה ותורגמו בארץ למדנו ממקור ראשון על ריצ'רד לב הארי וגודפריד מבויין, ונודע לנו שהמלך גיימס ה-1 הוא שיוזם את "התרגום המוסמך" של התנ"ך לאנגלית. חברת דובק לא נשארה אדישה לגל החינוכי שהציף את היישוב ופתחה בסידרה משלה שעסקה בסופרים ומשוררים מדור ההשכלה ועד לדור התחייה. כדי לצעוד עם הזמן התרחב החינוך שבעזרת הסיגריה ונוספו סידרות שונות, ביניהן של שתקני כמה ומסך בארץ ובעולם, כולם יהודים כמוכן. כך למדנו שברוסיה הסובייטית נמצא שחקן גדול ושמו שלמה מיכאלס שקנה שם עולם כמלך ליר, ואף צ'רלי צ'פלין הגדול נכלל בקרב בני ישרון, בהנחה ששמו היה קפלן ושונה לצ'פלין.

בביתו של התלוי אסור לדבר על חבל. בימינו, כשפקיד מגרש אותך מהחדר כאשר ריח סיגריה נודף מפיו, כל נתגרה בשומרי